

ניסיון צפון אירלנד¹

פיטר מאדן²

ברצוני להודות למארגני הכנס הזה על ההזמנה לדבר כאן היום. זה כבוד בשבילי להיות כאן ואני מקווה שהדברים שלי יסייעו למשפחות של אלה שנרצחו לפני ארבע שנים במאבקם למען הצדק. שמחתי לפגוש שוב את עורכי הדין של עדאלה שנסעו לאירלנד ב-2001. בילינו זמן רב ביחד בבבלפסט ודרי בלימוד של כל סעיפי החוק ותהליכי החקירה של "יום ראשון העקוב מדם". הם עמלו קשה מאוד בשביל המשפחות.

כמה פרטים על הרקע שלי. אני עוסק בעריכת דין בבבלפסט במשך 31 שנה. במשך השנים הללו ניהלנו הרבה תביעות כנגד המדינה במקרים של רצח אזרחים, אלימות בבתי הסהר ומאסר בלתי חוקי. כמו כן, הגננו על הרבה אנשים שנאשמו ונשפטו לפי חוקי החירום בצפון אירלנד. הקולגה שלי, עורך הדין פאט פינקוק, נרצח על ידי חוליות מוות פרו-בריטיות ב-1989. הוא נורה ונהרג בנוכחות משפחתו בשעה שאכל בביתו. אשתו נורתה ונפצעה אף היא. אני מצייץ זאת כיוון שזה נוגע מאוד למה שעושות המשפחות של אלה שנרצחו כאן לפני ארבע שנים, ולמה שעדאלה עושה בשביל המשפחות. ישנן הרבה הוכחות לכך שהממשלה הבריטית הייתה מעורבת ברצח הזה. המשפחה של פאט מנהלת מאבק ציבורי במשך 15 שנים, בתביעה לחקירה פומבית באשר לנסיבות הקשורות לרצח הזה. רק החודש הזה הממשלה הבריטית הודתה בכך שצריכה להיערך חקירה, אולם הם לא אמרו אם תהיה זו חקירה פומבית, ואנחנו לא יודעים איזה סוג של חקירה זו תהיה. הם אמרו לנו שהם עומדים לחוקק חוק מיוחד שיאפשר את החקירה הזו. נשאר רק לחכות ולראות האם אכן תהיה לנו חקירה ראויה, או שמא נקבל דבר אחר.

כפי שאתם יודעים, אנחנו ייצגנו את רוב המשפחות בחקירה של "יום ראשון העקוב מדם". המצב הנוכחי של החקירה הוא שהחלק של הדיונים הפומביים הסתיים. היו יותר מ-500 ימי ישיבות, ולמעלה מ-1000 עדים שנקראו להעיד. נכתבו מיליוני דפים של עדויות. כרגע אנחנו מחכים לישיבת הסיכום בחודש הבא, ואחר כך בית המשפט אמור להגיש את הדו"ח בשנה הבאה.

כאשר קיבלתי את ההזמנה האדיבה להשתתף בכנס הזה והתחלתי לקרוא אודות הרצח של 13 הצעירים שאנו מתכנסים היום לזכרם, נדהמתי לראות את הדמיון בין מקרי הרצח שלהם לאלה של 13 הצעירים שנרצחו על ידי החיילים הבריטים ביום ראשון העקוב מדם בדרי לפני 32 שנה. מקרי רצח אלה ב-1972 ו-2000 נעשו במהלך של הפגנת מחאה. מחאה כנגד אי צדק, מחאה כנגד הפליה ומחאה כנגד אלימות ודיכוי גס.

בני העם האירי, אשר מהווים את הרוב באירלנד, הפכו בן לילה למיעוט בצפון אירלנד, לאחר חלוקת הארץ בידי הבריטים ב-1921. אף על פי כן, רוב תושבי דרי הם אירים. הם סבלו מהפליה בתעסוקה ובשיכון. המיעוט היווניסטי הגביל את זכות הבחירה שלהם וסילף את תוצאות הבחירות על ידי חלוקה לא פרופורציונית של אזורי הבחירה. חלוקה שהעניקה ליווניסטים שליטה באזורים האיריים של העיר. בסוף שנות ה-60, בהשראת התנועה לזכויות האזרח בארה"ב, אנשים החלו למחות בצורה לא אלימה בדרישה לממש את זכותם ליחס שווה. תנועה זו דוכאה באופן אלים, גס ורצחני על ידי כוחות הביטחון של המדינה. התוצאה הייתה פניה להתנגדות בצורה של מאבק מזוין.

"יום ראשון העקוב מדם" ווידג'רי

1. טקסט זה הוא סיכום להרצאתו של עו"ד פיטר מאדן שנשא בכנס "אוקטובר 2000: זיכרון למחאה", שארגן מרכז עדאלה, ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בישראל וועדת משפחות הרוגי אוקטובר 2000, בנצרת ביום 2.10.2004.

2. עורך דין ושותף במשרד עורכי הדין מאדן ופינקוק, בבבלפסט. יו"ר הצוות המשפטי שמייצג את רוב המשפחות של המפגינים האירים, חברי התנועה לזכויות האזרח, אשר נרצחו על ידי כוחות בריטיים במהלך מאורעות "יום ראשון העקוב מדם" בשנת 1972. הייצוג המשפטי הזה נעשה בפני ועדת החקירה הממלכתית השנייה, שהוקמה 26 שנים לאחר מעשה הרצח.

קבוצת הצעירים בדרי ב-1972 היו חלק מהמון של 30 אלף גברים, נשים וילדים שהשתתפו בהפגנת מחאה שקטה ולא אלימה לזכויות האזרח כנגד מעצר מנהלי, שהוא מעצר ללא אשמה או משפט. מעצר ללא משפט הונהג שנה לפני כן ויושם אך ורק ביחס לאירים, והוביל למאסר ומעצר של הרבה אנשים, לרבות כאלה שאינם פעילים מבחינה פוליטית. המפגינים הבלתי חמושים נורו על ידי צנחנים מלאי זעם רצחני, במסווה של פעולת מעצר. תוך פרק זמן של 20 דקות 13 בחורים צעירים נורו למוות על ידי אותם חיילים ו-14 אנשים נפצעו, כולל אישה אחת. אף אחד מהחיילים לא נפגע. ה-IRA שמר על מרחק בגלל המספר הגדול של האנשים שהיו אמורים להשתתף בהפגנה באותו יום.

"יום הראשון העקוב מדם" עורר זעקת מחאה עזה בכל רחבי אירלנד ובעולם כולו. מחאה שלא השאירה לממשלה הבריטית שום אפשרות להימנע מחקירה פומבית של המאורעות. בכל אופן, הם בחרו בקפדנות את סוג החקירה המתאים. נשיא בית המשפט העליון האנגלי, לורד ווידג'רי, מונה. הוא החליט לנהל את החקירה הזו בעצמו, ללא הפל המשפטי המקובל של שלושה שופטים. הוא ניהל שימוע שנמשך רק שלושה שבועות. הדו"ח שלו זיכה את החיילים, זיכה את הממשלה והאשים את מארגני המצעד באחריות למותם של אלה שנהרגו בכך שמלכתחילה קיימו את המצעד. הדו"ח של ווידג'רי היה מעשה של חיפוי וזיכוי מאשמה.

הממשלה הבריטית הודיעה על חקירה ביום שלאחר "יום הראשון העקוב מדם", ובאותו היום, השגרירויות הבריטיות בכל רחבי העולם הציגו דף תדריך שמתייחס לקרב יריות בין ה-IRA והצנחנים הבריטים שבמהלכו נהרגו אנשים חמושים ונושאי פצצות. זה היה שקר מוחלט. הניסיון להשפיע על דעת הקהל העולמית ביחס ליום הראשון העקוב מדם הצליח. השגרירויות הצליחו באופן מיידי להטות את פרץ הזעם הבינלאומי על ידי הצגת דו"ח שקרי לגבי מה שקרה באמצעות תדריכים לתקשורת ולעיתונות בכל ארץ בעולם. במקום התפטרות של הממשלה ומאסר של הצנחנים, התנהל מסע רחב הקף של כיסוי והכחשה. לא הייתה שום התנצלות. שום גלוי של הזדהות. שום תמיכה. שום חקירה רצינית. שום אמת. הקולות של המשפחות היו חסרי אונים.

התנועה לזכויות האזרח חוסלה גם כן באותו יום. הרבה אנשים לא ראו שום אלטרנטיבה מלבד ההצטרפות ל-IRA כדרך להיאבק בכיבוש הבריטי. המאבק המזוין שהתנהל במגביל למחאה הלא אלימה של התנועה לזכויות האזרח הפך להיות הגורם הדומיננטי. הרבה אנשים לא ראו עוד שום אפשרות של שינוי באמצעות המאבק הלא אליים. "יום ראשון העקוב מדם", יותר מכל מאורע יחיד בהיסטוריה שלנו, גרם להתארכותו של הקונפליקט לשנים רבות. יום ראשון העקוב מדם היה מסר לכל בני העם האירי בצפון שלא רק יתעלמו ממחאתם אלא שהיא גם תימחץ.

חקירה חדשה

כיצד נולדה, אפוא, חקירה פומבית שנייה? המשפחות הנוכחות כאן היום מכירות את הכאב, הסבל וההלם של אבל פתאומי שהם כמעט בלתי נסבלים. הם מודעות גם לעול הנוסף שמצריכה ההתמודדות עם השקרים ומעשה ההונאה של הממשלה כנגד אזרחיה. זה מה שהמשפחות של "יום ראשון העקוב מדם" היו צריכות להתמודד איתו במשך כל השנים הללו. הסבל של משפחות "יום ראשון העקוב מדם", כפי שהסבל של המשפחות הנוכחות כאן, היה עצום. אולם המשפחות היו נחושות בדעתן להגיע לחקר האמת ביחס למה שקרה ולהעמיד את האחראים לכך לדין. כמו כן, הן היו נחושות בדעתן לערער את אמינותו של דו"ח ווידג'רי.

המאבק שלהן החל מיד לאחר הפרסום של דו"ח ווידג'רי ונמשך 26 שנים ארוכות וקשות. המאבק של המשפחות היה מראשיתו מאבק ציבורי. הן נתמכו בהתחלה על ידי התושבים של דרי והמפלגות האיריות הלאומיות. יותר מאוחר הן זכו לתמיכה מצדם של אנשי אקדמיה בינלאומיים כמו סאם דאש מאוניברסיטת ג'ורג'טאון בווינגטון, שביקר את העדויות של ווידג'רי ואת הדו"ח עצמו. הם הצליחו לתת פרסום נרחב ככל האפשר לפגמים המשפטיים שהיו בדו"ח של ווידג'רי.

אולם זו הייתה מערכה מפרכת. המפתח היה טמון בנחישות הגמורה של המשפחות ובכבוד שלהן. במשך הרבה שנים לא הייתה כמעט שום התקדמות. הקונפליקט נמשך. הרבה אנשים נהרגו ונפצעו. רבים סבלו מאי צדק ומצוקה. הרבה אנשים סבלו מהיחס הנוקשה של המדינה. "יום ראשון העקוב מדם" לא היה המקרה היחיד של אי צדק. היו מאות מקרים כאלה. המאבק הציבורי של המשפחות יצא מגבולות דרי. הן הביאו אותו לבלפסט, דבלין וכל יתר חלקי אירלנד. הן הביאו אותו ללונדון וחלקים אחרים של אנגליה. הן נסעו לארה"ב, בה ישנה קהילה אירית אמריקאית גדולה, וביקשו את תמיכתה. הן עשו מאמץ להציג את העניין בצורה רחבה ומקיפה ככל האפשר. לא הייתה בידיהן רשת של שגרירויות.

ב-1992, יום הזיכרון ה-20 של יום ראשון העקוב מדם, המשפחות ביקשו יעוץ משפטי והתפתחה אסטרטגיה משפטית. המטרה הייתה דחייה פומבית של ממצאי ווידג'רי וניהול חקירה ציבורית כדי להגיע לאמת. נשקלו כל ערוצי הפעילות המשפטית. האסטרטגיה המשפטית הייתה לקיים הליכים משפטיים בכל מקום שאפשר. התהליך המשפטי עזר למקד את תשומת ליבה של העיתונות והתקשורת לעניין.

בשלב זה, המשפחות מינו אחדים מבניהן לשמש כדוברים מטעמן. אנשים אלה פיתחו במשך השנים יכולת תקשורתית שאפשרה להם להעביר את המסר שלהם. לא היה ביכולתם להשתתף בתכניות לימוד יקרות בתחום התקשורת. הם למדו מטעויותיהם שנבעו מחוסר ניסיונם, עד שזה הצטבר אצלם. הם למדו איך להתמודד עם שאלות עוינות הבאות מצידם של אנשים בעלי כוונות נסתרות, המעוניינים להרפות את ידם מלהמשיך במאבק, או מצידם של אלה המנסים להוציא שם רע לעניינם בפני המצלמה.

מקרים משפטיים הובאו לבית המשפט העליון בבלפסט כדי לאתגר את הסיורב של הממשלה לנהל חקירה חדשה. מקרים הובאו גם לבית המשפט האירופאי לזכויות האדם בשטרסבורג, שם הוצגו הטענות לאור סעיף 2 – הזכות לחיים לפי האמנה – ולאור"ם בג'נבה, שם המסמכים המשפטיים הוצגו בפני הוועדה לזכויות אדם, שוב בעניין הזכות לחיים. המשפחות נסעו והיו נוכחות בבתי הדין הללו ופעלו שם כשדולה בעניין.

בכל אופן, אלה היו המשפחות שהובילו את המאבק הציבורי, והמקרים המשפטיים תמכו במאבק. המקרה המשפטי הפך להיות חלק מהמאבק הציבורי. ארגונים של זכויות אדם השתלבו במאבק, במיוחד הארגון "זכויות האירים הבריטים ווטש" והועד היושב בבלפסט של "הנהלת הצדק" בנוסף ל"אמנסטי". הם פעלו כשדולה אצל ממשלות בעניין והציגו אותו בפני הארגונים של זכויות האדם. אנשים נוספים הפכו להיות מעורבים. הסופר הידוע דון מולן, יליד דרי שהיה נוכח באירועי "יום ראשון העקוב מדם", כתב על כך ספר, "עד ראייה: יום ראשון העקוב מדם". ספר המכיל הצהרות של הרבה עדי ראייה שנקראו להעיד בפני ועדת החקירה של ווידג'רי. הספר שלו זכה לתפוצה רבה ושימש כמוקד חשוב של המאבק.

ג'ין ווינטר מהארגון "זכויות האירים הבריטים ווטש", שכתבה רבות על יום ראשון "העקוב מדם" ומלאה תפקיד חשוב במאבק, גילתה בארכיון "פבליק רקורד" בלונדון מסמכים המאששים את החשדות של המשפחות שלורד ווידג'רי מונה על ידי ראש הממשלה הייתי כדי למלא חובתו למדינה הבריטית. וכמו כן, שהוא היה מודע לתפקיד המוטל עליו "במלחמת התעמולה" נגד ה-IRA. בעניין זה נמצא מכתב אישי פרטי ב-"פבליק רקורד". הממשלה הבריטית הניחה שהכול כבר חלף והיא העבירה את המסמכים הללו למשמרת של ה-"פבליק רקורד".

דרמוט וולש, פרופסור למשפט באוניברסיטה של לימריק, מונה על ידי המשפחות לנתח חלק גדול ממסמכי החקירה של ווידג'רי שהופקדו ב-"פבליק רקורד". הוא ערך את הניתוח בשביל המאבק הציבורי של המשפחות. הוא מצא שחלק גדול מהמסמכים לא הוצגו בפני עורכי הדין של המשפחות בוועדת החקירה של ווידג'רי, וזה מנע מהם לשאול את השאלות הקשורות לעניין. חיילים שירו שינו את עדויותיהם – כמה מהם כמה פעמים – כדי שיתאימו לעובדות הגלויות ולממצאים הבליסטיים. חלק גדול מהעדויות הללו הועלם על ידי לורד ווידג'רי כדי שלא ישמשו לטובתן של המשפחות. דבר זה התברר כאשר העתק של העדויות שנרשמו בחקירה של ווידג'רי הושווה עם העדויות האמורות ואלה האחרונות לא היו רשומות בו. אף אחד לא ידע על כך, עד שהמסמכים נתגלו בשנת 1993.

הממשלה האירית, שתמכה במאבק הציבורי של המשפחות, הסמיכה את משרד החוץ שלה לחקור את המקרה והוא פרסם דו"ח מפורט, שמעמיד את כל העדויות החדשות במקומן. הדו"ח הוגש לראש הממשלה טוני בלייר שקרא אותו בעצמו. בעקבות זאת, בלייר נתן הצהרה אישית לפיה תוקם ועדת חקירה חדשה.

כך, היה כאן צירוף של גורמים: מספר גדול של אנשים שלקחו חלק במאבק הציבורי שהיה קרוב יותר להשגת מטרתו כאשר הוקמה ממשלת הלייבור ב-1997. האקלים הפוליטי השתנה: אנשים החלו להבחין באלימות המדינתית ודרשו שינתן על כך דין וחשבון; החל מו"מ פוליטי; ה-IRA שמר על הפסקת אש מ-1994 ואחרי ביטול קצר של הפסקת האש כאשר המו"מ לא התקדם בקצב מהיר דיו, חזר לשמור עליה ב-1997, זמן קצר לאחר ניצחונו של הלייבור. כך שהפסקת האש עדיין נשמרת והמו"מ מתנהל באופן איטי אבל בטוח. קרוב לוודאי שלא הייתה מוקמת ועדת חקירה

שנייה באווירה של קונפליקט. אולם המאבק הציבורי היה נמשך. המשפחות לא היו מוותרות לעולם. למעשה המאבק כבר עבר לדור השני. הבנים של מנהלי המאבק התבגרו והחלו להשתלב בו.

טוני בלייר בהצהרתו על הקמת ועדת חקירה חדשה בראשותו של לורד סביל אמר: "יום ראשון העקוב מדם היה שונה משום שכאשר מדובר ברשויות של המדינה אנחנו מחויבים ככל האפשר לאמת." הוא ביטא את מה שמקובל היום כחוק אוניברסאלי, שזוהי חובתה של המדינה לקיים חקירה פומבית ראויה כאשר רשויות של המדינה מעורבות ברצח של אזרחים. מנקודת המבט של המשפחה החקירה הזו צריכה להיות אפקטיבית. אין זה מספיק לחוקק חוק במקום שמאפשר למדינה להסתיר עובדות, בהליך חסר שיניים שמוצג כבחנינה ציבורית ראויה של עניין כה רציני.

ועדת החקירה של סביל

קיים פער גדול בין ווידג'רי וסביל, ולא רק הפער של 26 השנים. עצם ההכרזה על הקמת ועדת החקירה החדשה היא הבעת אי אמון בווידג'רי. לורד סביל הצהיר שתפקידו הוא לגלות את האמת באופן צודק, יסודי, והוגן, ושהוא מתחיל מההתחלה. הוא הקים צוות גדול שיסייע לו. הוא בחר שני חברים נוספים לשמש בחבר השופטים, שופטים בכירים מקנדה וניו זילנד. מאוחר יותר השופט הניו זילנדי הוחלף על ידי שופט בכיר מאוסטרליה. הוא התחיל באיסוף של כל החומר הרלבנטי ובראיון של כל העדים הרלבנטיים. החקירה עצמה נמשכה שש שנים, לעומת חקירה של שלושה שבועות שנערכה על ידי לורד ווידג'רי. הוא דאג למימון של הייצוג המשפטי של המשפחות ושל הפצועים. הוא השתמש בשירותם של מומחים לרפואה משפטית, בליסטיקה ופוליטיקה ועשה שימוש באמצעים הטכנולוגיים הכי חדישים כדי להקליט את הליכי החקירה. הוא אפשר את מימון שכר המומחים שהוזמנו על ידי המשפחות.

למשפחות, בדיוק כפי המשפחות הנוכחות כאן, היו מלכתחילה מספר שאלות. רבות מהן התייחסו בחוסר אמון לכל חקירה שמנוהלת על ידי שופט אנגלי, בעקבות הניסיון שהיה להם עם לורד ווידג'רי. כולן רצו לדעת:

- מדוע אירע "יום ראשון העקוב מדם"?
- מי ביצע את היריות?
- מי נתן את ההוראה למבצע הצבאי?
- מי ניהל אותו?
- עד כמה גבוה עלתה שרשרת הפיקוד ממנה יצאה ההוראה?
- האם הייתה מעורבת יחידה סודית מיוחדת?
- האם היה זה חלק ממדיניות פוליטית וצבאית באותו הזמן?
- האם הירי היה תוצאה של הוראה של הקבינט הבריטי למנוע את מצעדי המחאה?

התעוררו הרבה בעיות. היו הרבה עניינים שהמשפחות ועורכי הדין שלהם לא הסכימו עליהם. לא ציפינו לקבל כל מה שדרשנו.

עניין חשוב ביותר בנוגע לוועדת החקירה של סביל היה התערבותו של בית המשפט העליון הבריטי בהליכי החקירה של חבר השופטים בוועדה. לורד סביל כונן את כל הסידורים הקשורים לחקירה מקיפה, ועשה את כל המהלכים להשגת כל המסמכים הרלבנטיים- והיו מיליוני מסמכים כאלה- והורה, לדוגמא, שהחיילים יזדהו בשמותיהם ויתנו את עדותם באופן פומבי בדרי. אך הוראה זו בוטלה על ידי בית המשפט העליון בתוקף סמכותו כביקורת שיפוטית עליונה, בעקבות עתירה שהגישו פרקליטי החיילים. החיילים, רוב מפקדיהם ורבים מחברי הממשלה נתנו את עדויותיהם בלונדון וזוהו רק לפי מספרם.

היו עתירות נוספות שהתייחסו לביטחון הלאומי ולאינטרס הציבור שבעקבותיהם נמנעה חשיפה פומבית של מסמכים וממילא גם נמנעה חשיפתם למשפחות ולעורכי הדין שלהם. התקיימו ישיבות בדלתיים סגורות וסודיות שנמנע מהמשפחות ועורכי הדין שלהם להיות נוכחים בהן. המשמעות של כל הדברים הללו היא שלא קשר לכל חקירה שתיערך, אנחנו לעולם לא נדע מה מסתירה מאתנו הממשלה. בוועדת החקירה של סביל הופיעו עדים שלא ניתן היה לזהותם, ואלה שלא נקראו להעיד ואלה שעניינם היה להטיל את האשמה על ה-IRA. הם הציגו את אשמותיהם בעניין זה בהצהרות כתובות אולם בהמשך לא נקראו להעיד בשל מחלה או בטענה שהופעתם בפני הוועדה תסכן את חייהם. כולנו חשבנו שזה מגוחך שחיילים ואנשים שנותנים הצהרות הפוגעות באינטרסים של המשפחות ישתמשו להגנתם בסעיף 2 של האמנה האירופאית בדבר הזכות לחיים.

האם המשפחות השיגו את האמת?

זאת הייתה השאלה החשובה בשלב זה: האם המשפחות השיגו את האמת לאחר שנים של חקירה? התשובה היא שלא הייתה שום הודעה על מעשה פשע מצידם של החיילים, מפקדיהם או מהמנהיגים הפוליטיים כולל ראש הממשלה הייתי, שנחקר על ידי עורכי הדין של המשפחות בעת תהליך השימוע בלונדון. אולם קו ההגנה שלהם היה לא אמין. הם טענו שאינם זוכרים. הם כולם נצמדו להצהרות המקוריות שנתנו, כולל אותם חיילים ששינו את הצהרותיהם. אלה היו ההצהרות שהוזכרו קודם לכן שהוסתרו מעורכי הדין של המשפחות בועדת החקירה של ויידג'רי. ברוב המקרים הם לא יכלו להוסיף שום דבר להצהרות האמורות בטענה של העדר זיכרון. אנשי הצבא והפוליטיקאים הבכירים שהעידו הכחישו שהיה רצח. אולם הייתה לנו גישה למספר גדול של מסמכים שהצביעו על מדיניות צבאית של שימוש בכוח. ביניהם נמצאה עדות של המפקד הצבאי באותו היום שהציע, ששה חודשים קודם לכן במסמך סודי ביותר, לירות למוות במידי אבנים. הוא עוד פירט באיזה סוג של כלי נשק רצוי להשתמש. מסמך זה לא היה אמור להיחשף לעולם. אולם הוא הוצג, יחד עם מספר מסמכים נוספים על ידי הצוות של וועדת החקירה של סביל. אני לא בטוח שאכן היינו אמורים להשיג אותו. נראה שמישהו לא היה זריז דיו לשים את ידו עליו כדי למנוע מאתנו להשיגו. ידענו אבל שהייתה כמות גדולה של מסמכים שלא הצלחנו להשיגה.

אנשים לא חמושים אכן נורו למוות ללא שום התגרות מצידם. לא היה שום קרב יריות. ניתנו יותר מ-50 עדויות של אנשי עיתונות ותקשורת שאישרו זאת, בלי להזכיר כ-400 עדויות של אזרחים שבאו להעיד לאחר כל הזמן הזה. היו לנו גם תמונות וסרט של המאורע. לא היו שום עדויות על קרב יריות שהתנהל שם, מלבד מה שהחיילים אמרו בהצהרותיהם המוכנות מראש.

ראש הממשלה הבריטי הייתי וחברי הקבינט שלו נפגשו זמן קצר לפני "יום ראשון העקוב מדם" לדון בהפגנה של התנועה לזכויות האזרח. הצלחנו לעיין בפרוטוקולים של הישיבה הזו, וכמו כן באלה של כמה ישיבות רלבנטיות נוספות. זה לא היה מהלך רגיל שהוביל ל- "יום הראשון העקוב מדם". העניין נידון בדרגים הגבוהים ביותר של הממשלה. השאלות שנשאלו על ידי המשפחות היו: האם בישיבה הזו הוחלט לעצור את ההפגנה? האם התכנית הצבאית למנוע את ההפגנה, בצורה שבה היא נעשתה, הייתה כתוצאה של ההחלטה האמורה?

אולם, כמובן לא הייתה שום עדות כתובה על מעשה פשע. לא הייתה שום הודאה באחריות. אולם, כפי שביטא זאת אחד העדים, לא היו אמורים להיות שום מילה, הקלטה או פרוטוקול של כל פקודה לבצע רצח, בהנחה שזה אכן מה שהיה. זה לא מסוג הדברים שאתה מוצא בפרוטוקולים של ישיבות. מה שהיינו צריכים לעשות זה להשיג כמה שיותר חומר נסיבתי ולבחון את התסריט וההקשר של האירועים ביום ראשון העקוב מדם. ביחס לדו"ח ולעדויות של ועדת אור, הייתי מעוניין לקרוא את הפרוטוקול של הישיבה שהתקיימה בביתו של ברק בראשון לאוקטובר 2000, כאשר הטיף לא פעל.

דבר אחד שהושג היה שהחיילים נאלצו להעיד בפני המשפחות. הם נחקרו חקירת שתי וערב על ידי עורכי הדין של המשפחות. זה היה טראומטי בשביל המשפחות, להיפגש פנים מול פנים עם הרוצחים. הם היו צריכים לעמוד כנגד עורכי הדין שהטיחו בהם האשמות של רצח וניסיון להכחיש זאת. בשביל משפחות רבות החוויה הזאת הייתה חלק מהתהליך של נתינת דין וחשבון. כאן צריכה להיעשות השוואה עם ועדת אור, שבה, כפי שהבנתי, הועדה לא נתנה מעמד למשפחות בפניה, ולא הורשה להן להציג שום שאלה או לחקור אף אחד מהעדים, ובמיוחד לא את העדים שהיו מעורבים באופן ישיר ברצח של יקיריהן.

העתק של כל העדויות ניתן להשגה באינטרנט. לורד סביל ידווח וימסור את מסקנותיו. אולם מה שלא יהיו המסקנות, העדויות עליהן מבוססות מסקנותיו גלויות לעיני הציבור והאנשים יכולים לשפוט לפי דעתם.

לוגיסטיקה

אם אני יכול להתייחס רק לצד הפרקטי של החקירה – היו לנו כבר פגישות רבות עם עורכי הדין של עדאלה, ומסרנו להם את כל הפרטים של מה שעשינו, ומה שהצלחנו להוציא מועדת החקירה של סביל, כדי להשוות את זה עם המצב שלהם בועדת אור. במקרה שלנו ידענו מההתחלה שתהיה כמות עצומה של חומר רלבנטי. לכן הייתה לנו בעיה לוגיסטית שהיה צריך להתגבר עליה. אנחנו ציפינו שהם יציפו אותנו בים של ניירות וינסו על ידי כך לבלבל את העניינים, וזה אכן מה שהם עשו.

הממשלה הבריטית הקימה צוות משפטי גדול לתמוך בפרקליטים של החיילים והפוליטיקאים שלהם. זה לא היה ידוע לנו בזמנו, אולם לא היה לנו ספק שהם יזכו לייצוג הטוב ביותר. אנחנו היינו צריכים להשיג ייצוג משפטי לכל המשפחות וכל אלה שנפצעו. חילקנו את הייצוג והקמנו צוותים משפטיים נפרדים בתוך הצוות העיקרי. היו סה"כ יותר מ-100 מבני משפחות. מיד בהתחלה גייסנו איש ארכיון במשרה מלאה שיקטלג את כל החומר שהוגש לנו על ידי ועדת החקירה, והינו ברי מזל בכך שעשינו זאת כיוון שמאוחר יותר הוצפנו במסמכים במיוחד בשנתיים האחרונות.

היה עלינו לארגן רשת של תקשורת כדי לקיים את הקשר עם בני המשפחות, עורכי הדין חברי הצוות המשפטי, עם הצוות של ועדת החקירה ועורכי הדין של יתר המשפחות. כמו כן זה חייב ארגון של רשת הפצה של כל החומר שקיבלנו. רבים מבני המשפחות היו קוראים את כל החומר האמור, והיה עלינו לוודא שכל מי שירצה עותק יוכל לקבלו. ועדת החקירה השתמשה בטכנולוגיה החדשה ביותר כדי להקליט את העדויות, היינו צריכים על כן להשיג את המחשבים והתוכנות המשוכללים ביותר כדי לנהל את הצוותים ולהסתדר עם כמות כה גדולה של חומר.

תחום מיוחד שדרש תשומת לב מיוחדת בשלבים הראשונים של החקירה היה ההכלה של חילוקי הדעות; לפעמים בין הצוותות המשפטיים, לפעמים בין משפחות בשאלה של הדרך העדיפה בשלבים השונים של ההליך המשפטי. בכל קבוצה גדולה של בני אדם קיימים חילוקי דעות. היו אפילו חילוקי דעות בין בני אותן משפחות. המטרה נשארה משותפת, אולם הדרכים להשגתה חייבו דיון, בעיקר כאשר היו מספר אפשרויות. זה הושג הודות לפגישות ארגוניות בהן נדונו שאלות אלו בהרחבה. זה היה תמיד קשה עבורנו, עורכי הדין, להיות בטוחים שאנחנו אכן עושים את העבודה והייצוג המשפטי שהיינו אמורים לעשות והיינו צריכים להיות כל הזמן בקשר הדוק עם המשפחות כדי להשיג זאת. כל משפחה שלחה נציג או שניים כדי לשמור על קשר הדוק עם הצוות המשפטי וזה הקל על התקשורת. היה עלינו לוודא שכל המשפחות וכל בני המשפחות יגיעו להסכמה בכל עניין, ובמיוחד בנוגע לעניינים גורליים. בסופו של דבר, לא הייתה בעיה גדולה עם כך. לא לקח זמן רב להגיע להסכמה כאשר היו חילוקי דעות.

עם כמות גדולה כל כך של חומר, היה קשה תמיד להיות בטוח שהכול טופל. תמיד הייתה קיימת האפשרות שמסמכים חשובים ייעלמו בתוך כמות כה גדולה. היה עלינו לחלק את העבודה ואז לארגן מפגשים כדי לתאם את הפעולות השונות. זהו רק חלק קטן מהבעיות המעשיות שהיה עלינו להתמודד איתן. בעיות שתיארתי רק כדוגמה כדי לתת מושג מסוים על מה שהתחולל מאחורי הקלעים עם התקדמות החקירה.

אולם אנחנו כאן היום כדי לזכור מה קרה באוקטובר 2000: לזכור ולכבד את אותם 13 בחורים צעירים שנרצחו, וכדי לכבד את משפחותיהם, וכדי להעמיד לדין את האחראים לכך. המשטרה הישראלית ביצעה לפני ארבע שנים מעשי רצח. ממשלת ישראל הקימה ועדת חקירה כדי להגיע לחקר האמת. אולם, האם ממשלה זו, כמו הממשלה הבריטית ב-1972, פעלה בזהירות רבה בעת שכוונה את הועדה? האם חוק ועדות החקירה נחקק כדי למנוע את חשיפת האמת? אינני יודע הרבה על ועדת אור, אולם ניתן לגלות את האמת רק כאשר מיישמים נהלים משפטיים ראויים, כך שתינתן למשפחות גישה לכל החומר הרלבנטי ולכל העדים הרלבנטיים.

המשפחות צריכות להיות מעורבות בהליך המשפטי. צריך להתייחס לעורכי הדין שלהם כאל צד בעניין, והמדינה צריכה לממן זאת. אחרי הכול המדינה הרי משלמת לעורכי הדין שלה מהכסף הציבורי, מדוע אם כך שהמשפחות יופלו לרעה? צריכה להיות להם גישה לכל המסמכים הרלבנטיים. עורכי הדין זקוקים לזמן מספיק כדי ללמוד את החומר וכדי לנסח שאלות הקשורות לחומר הנדון. הם צריכים לאתר את העדים הרלבנטיים לחומר האמור. והחשוב ביותר בשביל המשפחות שלעורכי הדין שלהן תינתן אפשרות לחקור חקירת שתי וערב את האחראים למוות של יקיריהן. כמה מהשאלות שיוצגו על ידי עורכי הדין של המשפחות לא יכולות לעלות כלל בדעתו של חבר השופטים שאין לו כל קשר עם המשפחות. כל מה שפחות מכך קרוב לוודאי שלא ישיג את המטרה. אם המטרה היא להגיע לאמת, הרי שצריך ליישם את הנהלים כך שיווצר סיכוי סביר להשגת האמת. האלמנה של פאט פינקוק, ולאחר 15 שנים של מאבק ציבורי שמנהלת עם משפחתה, עדיין מצפה לראות האם הממשלה הבריטית תקיים חקירה ראויה.

לבסוף, ברצוני לומר כאן היום למשפחות ולעורכי דינם – אל תוותרו. תמשיכו להיאבק למען הצדק. אתם תשיגו אותו. זה עלול לקחת זמן רב. אם ועדת אור היא הווידגרי שלכם, ואני לא יודע אם אתם מקבלים באופן מלא את ממצאיה, אם לא, תאבקו כנגדה. נסו משהו טוב יותר. כפי שאני מבין ועדת אור לא נכנסה לפרטים של מקרי המוות, אולם המליצה על חקירה משטרתית. אינני

יודע עד כמה יכולה להרחיק לכת חקירה כזו. באופן ברור לא יכולה להיות לכם מעורבות רבה בחקירה משטרתית. יש לכם את התמיכה של משפחותיכם הרחבות, של חבריכם, העם שלכם, הרבה חברים בכל רחבי העולם. יש לכם את התמיכה של משפחות "יום ראשון העקוב מדם".

ברצוני לסיים בציטוט המילים של אירי אחד – הידוע מאוד בארצי- טארנס מקסוויני, שהיה ראש העיר של קורק ומת לפני זמן די רב, ב-1920. ציטוט זה לקוח מתוך הנאום שנשא ביום כניסתו לתפקיד ראש העיר. המילים שלו צוטטו פעמים רבות, והן בעלות משמעות בשל הדרך בה הוא מת. הוא מת בכלא בריקסטון בלונדון ביום ה-74 של שביתת רעב בכלא במחאה כנגד הבריטים. הדברים שלו יפים היום ממש כפי שהיו אז, ומתאימים למה שאירע ב "יום ראשון העקוב מדם" בדרי ב-1972, למה שאירע כאן ב-2000 ובכלל למה שקורה היום בארצכם. הוא אמר: אין אלה גורמי הסבל, אלא בעלי היכולת לסבול אותו לאורך זמן, אשר ינצחו לבסוף."

ברצוני לאחל לכם הצלחה ולהביע את תמיכתי במאבקכם הקשה, אולם לא בלתי אפשרי, למען הצדק. תודה רבה.